

Ярослава Мельник, канд. філол. наук

Легенда Івана Франка “П’яниця”: джерела та літературний контекст

Спершу декілька зауваг про рецепцію легенди Івана Франка “П’яниця” у критиці. Написана 1892 року, перша публікація у другому виданні збірки “З вершин і низин” (1893), Франкова “П’яниця”, не “удостоївшись” за довгі роки свого буття в літературному світі всебічного розгляду, монографічного прочитання зосібна, усе ж потрапила до категорії знакових, емблематичних творів митця. *Par excellence* (насамперед) вона слугувала класичним взірцем атеїзму І. Франка, критики з його боку “християнської релігії і моралі” [1], “глуму над релігійними святощами” [2]. Відтак “П’яниця” зазвичай сприймалась як знаковий твір і в площині донаторства російської літератури щодо української [3], [4]. Уважалось, що І. Франко написав свій твір під безпосереднім впливом оповідання Л. Толстого “Кающийся грешник” (“Грішник, що кається”) (1886), в основу котрого в свою чергу лягла апокрифічна легенда “Слово о бражнике, како вниде в рай” [5], пам’ятка старовинної російської літератури XVII ст. [6].

Однак у випадку з “П’яницею” у пошуках творчого нахнення І. Франко далєбі, не мусив “забігати” аж на сусідню ниву, “посягати” на “чуже добро”, попри те, що йому були добре звісні як згадана казка Л. Толстого, так і російські варіанти повісті про бражника, у тому числі зі збірки “Памятники старинной русской литературы, издаваемые графом Г. Кушелевым-Безбородко под ред. Н. Костомарова” (С. -П., 1860, вып. 2), а також текст-прототип оповідання Л. Толстого “Грішник, що кається” із публікації О. Афанасьєва “Народные русские легенды» (М., 1859) [7]. Тим паче, що, як виявилось, під рукою у поета знаходились українські варіанти “Повісті про бражника” [8].

Свого часу І. Франко висловив немало в’їдливих слів на адресу А. Петрушевича, власника унікального книжкового зібрання, за вперте небажання того будь-кому випозичати матеріали зі своєї колекції [9]. “Та стара собака лежить на сні, сама не їсть і другому не дасть” [10], “Від Петрушевича нічого дістати не можна, треба, значить, зачекати, аж поки він умре” [11], — не приховував він свого роздратування “стійкістю” А. Петрушевича. Але, іронія долі, саме в колекції “уславленого” ним перед цілим світом книжного гобсека А. Петрушевича поет натрапив на “первовзори” своєї “П’яниці” — “Сказаніє о бражнику” [12] і “Слово о бражнику славном” [13], обидва рукописи датовані XVIII ст. [14]. Урешті-решт, і в знаменитому Франковому компендіумі “Апокрифів і легенд з українських рукописів” не під одним текстом, особливо в останніх томах, можна натрапити на помітку — “рукопис бібліотеки Петрушевича”.

Лаври ж відкриття згаданих щойно українських текстів, зокрема “Слова о бражнику славном” як взірця легенди І. Франка “П’яниця”, належать відомій дослідниці українсько-російських літературних взаємин Н. Крутіковій. За її спостереженнями, порівняно з іншими суголосними текстами, “Слово о бражнику славном” виявляє найбільше ознак спорідненості із Франковим твором — як текстуально, системою персонажів, так і “особливим українським колоритом, який відбитий і в характерних українізмах (...), і в специфічному гуморі” [15]. Безпосереднім джерелом поеми “П’яниця” був саме цей український варіант старовинної повісті, а “Кающийся грешник” Толстого став стимулом до творчої розробки мотивів “Повести о бражнике”, — резюмує авторка в розвідці “Лев Толстой і українська література (До проблеми російсько-українських літературних зв’язків)” [16], цікавій спробі виходу поза “крейдяне коло” радянської моделі І. Франка — наслідувача російської літератури. Хоча, з іншого боку, так само дещо дискусійним видається твердження Н. Крутікової про те, що саме Л. Толстой ініціював звернення українського поета до сюжету про бражника, вельми вигадливого дотепника, котрий у словесному герці зі святыми, стражами небесних воріт, отримує перемогу і здобуває таким чином пожадану “перепустку” до раю.

Про це, одначе, перегадом, наприкінці розмови про “П’яницю”. Наразі, бодай коротко, згадаймо про літературну рідню “Слова о бражнику славном”, “Сказанія про бражника”

та інших текстів цієї розкішної легендарної парості, рідню, замешкану на європейських теренах. Так, подібним “апокрифічним” шляхом, як наш славний п’яниця, потрапляють до раю ще два герої — мельник із старонімецького та селянин із старофранцузького фаблію. Зокрема, герой середньовічного французького фаблію, проникнувши “незаконно” до раю услід за архангелом Михайлом, котрий супроводжував до оселі праведників триумфуючу душу, там і зостався. Цю правду, після того, як “вивів на чисту воду” усіх святих, воскресивши у пам’яті кожного з них якийсь скоєний у житті гріх. “Грішив, звісно, і він, але він годував і одягав бідних, ніколи не відрікався від Бога і нікого не вбивав” [17]. Так само сперечається зі святими і герой німецького оповідання, сей навіть наслідуюється вступити в розмову з Богородицею та Ісусом Христом, котрому пригадує, що одного разу і він, мельник, подав ув ім’я його, Господа, старий мішок. Господь звелів тієї ж миті принести цей мішок і повернути його жертводавцю — але той, розстеливши мішок поблизу райських воріт, міцно всівся на ньому. “Я сиджу на своєму, — сказав він, — і стою на своєму праві”. Так він і залишився в раю [18].

Зміна соціального статусу героя в українських версіях цього мандрівного сюжету обумовлена динамікою розвою питомих літературних традицій, зокрема своєю появою на Божий світ чоловік, «*хоторий завше пиваль: на каждый день и в неделю, и во празники Господски#*», «*им# емл бражникъ*»» [19], завдячує одній вельми цікавій парості, що розвинулась на дереві церковно-учительного письменства.

“Сказаніє о бражнику” — пародія, точніше, сакральна пародія (*parodia sacra*) [20] на надзвичайно популярні в давньоукраїнській літературі “слова” і “поученія”, спрямовані супроти пияцтва [21]. “Слово святаго оцещь о пиянствѣ”, “Святаго великаго Василия о том, како подобаетъ въздрѣжатися отъ пиянства», «Святаго Василия о ласмосердіи (сластолюбіи) и о объяденіи и о пиянствѣ», «Поученіє къ царемъ и княземъ, къ епископомъ и попомъ, и ко всѣм хрїстіаномъ, еже не упиватися», «Слово о пиянствѣ» преподобного Ф. Печерського [22], — названі та ряд інших подібних “упімень”, котрими щедро вимережувались сторінки багатьох поважних рукописних збірників (“Изборника Святослава” 1076 року, “Пчелы», «Златоуста», «Измарагда», “Прологів”), суворо остерігали легковірних і необачних людей перед небезпекою потрапити в тенета “пиянственнаго блса”: “*Блжим убо, братіє, пиянственнаго блса, да не поругани имъ будемъ; но паче*

трезвимся и утвердимся, до будеть ціль внутренній челоуікъ» [23]. “Піанство же родительство есть всякому скверному длу и смраду” [24], воно не тільки руйнує “горне” єство людини в дочасному житті, але й позбавляє її надії на життя вічне, на спасіння душі: “Рече бо великій апостоль Павелъ: яко піаницы не наслѣдуютъ царства небеснаго, но уготована имъ мука вѣчная съ разбойники, и съ татями, и съ прелюбодѣи” [25]. І ще: “Кто въ піанствѣ умреть, то сам себѣ врагъ и убійца, и приношеніе по немъ – ненависть Богу” [26].

“Не входимо єсть бражникомъ в рай, ино мика вчная с прелюбодѣями”, — се вже із “богословського” пласту “Сказанія о бражнику” [27]. Саме ці слова поспіль чує п’яниця від небесної стражі у відповідь на своє настійливе: “Желаю с вами в рай бити” [28]. Як бачимо, наведені вище рядки — майже дзеркальне відображення ключової цитати усіх “слів” і “поучень” — застережень проти пияцтва. До речі, аналіз багатющого цитатного пласту “Сказанія о бражнику” (окрім, “експлуатації” антипийцьких давніх текстів, це насамперед часте звернення до Святого Письма, подекуди і до “таємних книг” (“Вѣдѣла алокруфа”, “Libri secreti”) [29], способів його функціонування в текстовій структурі дозволяє визнати беззастережне “ratio” російській дослідниці О. Фокіній, котра з-поміж іншого стверджує, що перекладення (переложення) джерела, цитування є одним із найосновніших сюжетотворчих і композиційних оповідей про бражника. “Цитата в повісті відіграє роль ремінісценції, нагадує про те, що стоїть за межами тексту”. “На зіткненні двох планів цитати-ремінісценції”, — зауважує авторка, виникає іронія — безперечний лідер в арсеналі художніх прийомів автора повісті про бражника [30].

І ще про одну особливість поетики текстів про бражника: явище своєрідного перехрещення в рамках структури одного твору двох традицій, двох стихій — книжної і казково-міфологічної. В основу архітектоніки “Сказанія о бражнику” покладено так званий “ланцюговий принцип” (відтворення аналогічних ситуацій із заміною одного з двох діючих у цих ситуаціях персонажів), принцип, притаманний поезії кумулятивної казки [31]. Так, до нашого бражника, уперто “толкущему” “во врата райские”, один за одним (по черзі) виходять апостоли Петро і Павло, царі Давид і Соломон, св. Іван Богослов [32]. Після “розвінчень” бражника кожен із них, “посрамлень”, іде геть від нього, звільняючи місце для наступного учасника словесного герцю. “Краденим” із казково-міфологічного поля дослідники вважають і ось цей прийом.

Усіх небесних стражів бражник просить назвати своє ім'я: *“Господи, глас твої слышу, а имени твоего не вѣм — кто ти еси”* [33]. «Оскільки після розкриття імені пожилці раю потрапляють у програвшу ситуацію, остільки можна вважати, що тут наявне реліктове уявлення про небезпеку, що виникає при необережному вимовленні імені, причім ця міфологема поєднується з іншим давнім уявленням — мотивом невидимості того, хто належить до потойбічного світу. Одначе обидва мотиви відриваються в Повісті про бражника від міфологічного ґрунту, тому що вивідання імені дає герою можливість здобути перемогу над його опонентами з допомогою посилань на такі дані, котрі в рамках давньоруської культури мислились як історичні факти» [34].

Останній уступ з наведеної цитати, вочевидь, потребує певного дешифрування і доповнення, оскільки звучить децю “езотерично”. Бражник переміг небожителів за допомогою “вдалого використання” відповідних місць Святого Письма. Петрові він нагадав про зраду Христа (*“Спомниши, Апостле Петре, где тобѣ Христъ рече, нѣмь курь заплто, три рази мене отрицисъ, а ты подѣн#л съ оумерти за Христа. А прето три рази ^рекасъ еси Христа”*) [35], Павлові — гоніння на християн, Давидові — чужолозство (*“Казал еси забити Оурию и жену его собѣ вз#ти. То ти цр блудникъ, убийца и прелободница”*) [36], Соломонові — ідолопоклонство (*“послихалъ еси жени своєї и поклонилс#я идоли”*) [37], Іванові Богослову — невідповідність між словом і ділом (*“Как писалъ Евѣе (...), написал еси так: “Возлюбите другъ друга, (...) а ти себе любишь, а мене, брата, ненавидишь”*) [38].

Зупинимось тепер детальніше над зв'язком легенди І. Франка “П'яниця” із “Сказанієм о бражнику”. Отож, як обійшовся митець із “краденим” сюжетом, яке “нове вино” влив у “старі міхи”? Та й чи наповнив ці “старі міхи” новим трунком узагалі?

Треба сказати, що з далеким прародичем свого твору поет повівся нібито й шанобливо: не осмілювався, приміром, змінити жодної рисочки в “духовному лику” головного героя (Франків пияк Клим такий же переконаний апологет “благочестивого” пияцтва, як і його предок, котрий *“за каждимъ кифлемъ Бга вотпроти прослав#в”*) [39]; зберіг основні сюжетні ланки первозору, дотримався тої самої моделі структурно-семантичного організації тексту, у тому числі й несподіваного новелістичного повороту в сюжеті — включення в фіналі для п'яниці “зеленого світла” в рай предвічний:

Однак... У “прокрустовому ложі” чужого тексту поетові було надто тісно. Тому він безжалісно “обрубує” ті сюжетні кільця “Сказання о бражнику”, котрі не відповідали його творчому замислові, спиняли лет його фантазії (діалог бражника зі святим Іваном Богословом), долучає нові (розмову п’яниці з праведником Ноем), одважно “розтягує” інші. І. Франко також збагачує небесну картинну галерею новими портретами (окрім портрета праотця Ноя, ще й образом співчутливого до бражника пан біга). До речі, уведення в систему персонажів легенди постаті Ноя сміливо можемо зарахувати на карб чи не найбільших творчих знахідок І. Франка в цьому творі. Ніхто ж бо інший, а саме Ной, цей перший легендарний п’яниця на землі, впускає Кліма до раю. Воістину, свій свого “не отрекошася”:

І Ной, батько сідоглавий,
Кліма стиха в рай пуска.
Пан біг, добрий і ласкавий,
Теж не вигнав пияка [40].

Нагадаємо, у “Сказанію о бражнику” аналогічна місія випала на долю Івана Богослова. Заміна персонажів дозволила І. Франкові ще більше, порівняно з першоджерелом, посилити “сміхову наповненість” твору, його іронічні обертони.

На деякі давні ікони святих І. Франко наносить нові, свіжі фарби. Щоправда, не торкнувшись, як уже зазначалось, своїм пензлем старовинного портрета бражника, поет водночас “нагороджує” свого героя просторим “житієм”, переселяє в інше культурно-історичне середовище, робить своїм сучасником. Такий-от цікавий “хроноштришок”. Жахаючись перспективи потрапити до пекла:

“Ну, як чорт мене візьме?
Ще смолу заставить пити!” –
(1, 296)

наш бідолашний Клим ладен ухопитися, мов за рятівну соломинку, за “небезызвестное” “Общество трезвости” (для непосвячених – оружжя боротьби із “пьянственным бесом” галицьких москвофілів у другій половині XIX ст.).

Що ж до оновлення ікон святих, то тут І. Франко чи не найбільше скористався досягненнями майстрів-живописців апокрифічного цеху, зокрема такими їхніми прийомами характеротворення, як “демократизацією” біблійних персонажів, відчутним зниженням сакральної канонічної семантики цих осіб, наближенням їх до світу людей, до світу мирських спо-

кус. Так, у Франковому творі “згіршений” після неприємної розмови з п’яницею апостол Петро

... “руської” понохав

Та й тихенько геть шмигнув

(1, 297).

Саме в такій іпостасі святий Петро подекуди виступає в українських народних легендах апокрифічного походження. Наприклад, у легенді “Як згорів “Ка” читаємо: “Горівка, то чортівський напиток! Не люде її завели! Був собі чорт “Ка”, а він варив той трунок. Раз якось захотілось і святим апостолам, покровенькам Петрови і Павлови, її закоштувати. Прийшли вони до пекла. А там той трунок так варит сі та кипит!. . Попросили апостоли якогось антипка по квартирці того трунку! [41]. А що вже казати про праотця Ноя, котрий навіть на небесах не може звільнитися від солодких спогадів про чудесний трунок — “добру капку”:

Попри звісні райські ябка

Є найліпше – добра капка.

О, вживав – не укриваю –

Тої капочки і я,

І о ній ще нині в раї

Згадує душа моя.

(1, 301)

Значної трансформації зазнає у Франковому творі й образ автора. На зміну стриманому авторові «Сказанія о бражнику», мова котрого часто-густо зводиться до реплік на кшталт «и рече», «и отвеща», з’являється вільний, розкутий автор, який прямо-таки «розкошує» у слові, з насолодою «почиває» у грі. Не таючись перед читачем, він із превеликим задоволенням кпить собі зі свого героя, з його філософії «праведного» і «грішного». Маємо тут дуже цікавий взірєць пародії на пародію, своєрідну, скажімо так, пародію в квадраті.

І ще одна «прикметна ціха» поетики легенди І. Франка, свідчення оригінального осмислення поетом запозиченого сюжету. У «Сказанію о бражнику» мовні партії персонажів звучать у двох регістрах - високому й низькому. Високий стиль мовлення, насичений книжними формами, лексичними церковно-слов’янізмами, архаїзмами тощо, репрезентують святі небожителі й почасти автор, низький - бражник, у мовленні котрого переважають простонародні звороти, живі, розмовні інтонації. Натомість у Франковому творі всі мовні партії - автора, п’яниці та опонентів останнього - витримано в одному

стильовому (бурлескному) ключі, звучать вони напрочуд за-
 годжено. Варто відзначити, що своєю емоційною тональністю
 Франкова легенда про п’яницю суголосна з творами
 українського низького бароко, де, до речі, тема Бахуса - одна
 з найулюбленіших (див., зокрема, «Упоминальне правило п’яницям до
 покупки та тверезості їх, співане не в церквах, але в школах», «Опть припчей пи-
 ворьза березовского чпеніє», «Синаксарь на память пияницамъ о изобръпении
 горьлки», «Слезно-ръдающее и покорное доношеніе».

І насамкінець. Чи можемо зі стовідсотковою певністю
 твердити, що саме казка Л. Толстого «Грішник, що кається»
 стала імпульсом для звернення І. Франка до легендарного сю-
 жету про бражника, Мабуть, що ні. Адже ані слушно заува-
 жена дослідниками полемічність звучання Франкової легенди
 щодо оповідання Л. Толстого (осердя казки «Грішник, що
 кається» - ідея Божого милосердя, прощення грішника, мотив
 загальної любові), ані навіть посвята І. Франка свого твору
 «великому писателєві землі руської» гр. Л. Н. Толстому (до
 речі, ця посвята з’явилась лишень у другій редакції «П’яниці»,
 у ранньому варіанті твору її не було), підстав для такого ка-
 тегоричного висновку не дають. Можемо тут, радше, говорити
 не про проблему впливів (нехай і в площині полеміки-
 заперечення ідей митця-попередника), а про певні моменти
 типологічного сходження.

Література

1. Брагінець А. Філософські і суспільно-політичні погляди Івана Франка.
 – Львів, 1956. – С. 319.
2. Див. : Іван Франко. Статті і матеріали. – Львів, 1964. – Зб. 11. – С. 152.
3. Гудзій М. Іван Франко і російська культура // Радянське літературоз-
 навство. – 1957. – № 3. – С. 48.
4. Сахалтуєв А. Толстой і Франко // Літературна газета. – 1957. – 12 лис-
 топада.
5. В індекс заборонених книг (“ложних писаній”, котрих побожний читач
 “не достоин держати”), у так звану Кирилову книгу, “Слово про браж-
 ника” було внесено в 1644 році (Див. : *Пытин А.* Для объяснения статьи
 о ложных книгах // *Летопись археографической комиссии.* – СПб.,
 1862. – Вып. 1. – С. 38; Яцимирский А. И. Библиографический обзор
 апокрифов в южнославянской и русской письменности. Списки памят-
 ников: Апокрифы ветхозаветные. – Пг., 1921. – Вып. 1. – С. 25 (№111).
6. Згідно з сучасними дослідженнями цієї пам’ятки російськими вченими,
 перші списки “Повісті про бражника” сягають зламу XVI-XVII ст. (див.
 : *Фокина О.* Жанровое своеобразие “Повести о бражнике” // Проблемы
 литературных жанров: Материалы VI науч. межв. конф., 7-9 декабря
 1988 г. – Томск, 1990. – С. 24-25).
7. Ці видання були в особистій бібліотеці І. Франка, на них дослідник ча-
 сто покликувався в різних своїх студіях.

8. В інших редакціях – “Повесть о бражнике, како вниде в царство небесное”, “Слово о бражнике, пиюще велми в господские праздники до обеда”, “Повесть о бражнике, сиречь о пиянице”, Слово о бражнику разумном и како он разумным своим ответом о пьянстве вшел в рай» тощо.
9. Свою збірку, яка згодом становитиме окремих відділ бібліотеки Народного Дому у Львові (Музей А. С. Петрушевича), А. Петрушевич збирав упродовж півстоліття (1850-1900). За підрахунками І. Свенціцького, укладача опису рукописів Народного дому з колекції Петрушевича, у цьому зібранні було “близько 15700 назв авторів по всесвітній літературі, археології, історії, філософії, коло 1500 мап, подобизн і рисунків, 400 стародруків”. “Та найбагатша збірка каноніка Петрушевича, – відзначав І. Свенціцький, – на рукописи, і то не лише числом (усіх слав’янських рукописів 258), а й якістю” (див. : Українсько-руський архів. – Львів, 1906. – Т. 1. Рукописи львівських збірок. – Вип. 1. – С. X).
10. Франко І. Лист до М. Драгоманова від 23. ІІ. 1889 р. // Франко І. Збір. творів: У 50-ти томах. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 49. – С. 222.
11. Франко І. Лист до З. Тоболки від 8 серпня 1898 р. // Франко І. Збір. творів: У 50-ти томах. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 50. – С. 111.
12. “Сказаніє о бражнику” містилось у рукописному збірнику № 143 (арк. 36-41) Зібрання Народного дому у Львові, колекція А. Петрушевича. Нині зберігається у рукописному відділі Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаніка НАН України (ф. АСП-212, арк. 36-41).
13. “Слово о бражнику славном”, з якого І. Франко зробив для себе копію (зберігається в особистому архіві письменника у відділі рукописів Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, ф. 3, № 2084), було, судячи з опису рукописів Народного дому І. Свенціцького, у збірнику № 224 (арк. 64-67). На жаль, пошуки оригіналу цієї пам’ятки поки що не увінчалися успіхом.
14. Що ж до “восхождения” українських текстів до російської “Повісті про бражника”, то тут досі продовжує зберігати наукову актуальність ось це висловлювання В. Андріанової-Перетц: “Зв’язок з цією російською версією українського “Слова о бражнику славном” (...) ще не встановлено” (*Андріанова-Перетц В. Материали по отечественному источниковедению: Сб. статей, посвященных 75-летию С. Н. Валка.* – Л., 1964. – С. 61). До речі, наведені рядки свідчення певного прогресу поглядів дослідниці стосовно російського літературного старшинства. Так, у виданні “Русская демократическая сатира XVII века (подготовка текстов, статья и комментарии В. П. Андріановой-Перетц)” (М., Л., 1954) до 39 відомих на той час списків “Повісті про бражника” включено принаймні 7 українських, у тому числі і зі збірки А. Петрушевича.
15. Крутківа Н. Є. Лев Толстой і українська література (До проблеми російсько-українських літературних зв’язків). – К. : Вид-во АН УРСР, 1958. – С. 45.
16. Там само.
17. Див. : Веселовский А. Нерешенные, нерешительные и безразличные дантовского ада // Журнал Министерства народного просвещения. – 1888. – Ноябрь. – С. 101.
18. Там само.

ЛЕГЕНДА ІВАНА ФРАНКА “П’ЯНИЦЯ”

19. Сказаніє о бражнику // Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. – АСП-212. – Арк. 36.
20. Див. : Лихачев Д., Панченко А. “Смеховой мир” Древней Руси. – Л., 1976. – С. 12; Лихачев С., Панченко А., Понирко Н. Смех в Древней Руси. – Л., 1984. – С. 9. Ця жанрова дефініція “Сказанія о бражнику”, порівняно з іншими визначеннями, як, наприклад, “антиклерикальна сатира”, “сатира на формальне благочестя”, “демократична сатира” тощо, найточніше “схоплює” генологічну природу цього твору.
21. Про “повчання” і “слова” проти пияцтва детальніше див. : Андрианова-Перетц В. П. Человек в учительной литературе Древней Руси // Труды отдела древнерусской литературы X-XVII вв. – Ленинград: Наука, 1972. – Т. 27. – С. 3-68; *Калиновская Н. В.* К изучению древнейших русских поучений и слов против пьянства // Древнерусская литература. Источниковедение. Сб. науч. трудов / Отв. ред. Д. С. Лихачев. – Ленинград: Наука, 1984. – С. 55-63; *Ткачов Ю.* Тема пияцтва та боротьби з ним у середньовічних східнослов’янських “Словах” і повчаннях // Наукові записки. Серія: Літературознавство. – Тернопіль: ТДПУ, 1999. – Вип. V. – С. 283-286.
22. Питання авторства цього повчання в науковій літературі досі не розв’язано. Традиція приписує його св. Феодосієві Печерському.
23. Памятники древне-русской церковно-учительной литературы. – СПб., 1896. – Выпуск второй: Славяно-русский прологъ. – Часть первая. – Сентябрь-декабрь. – С. 90.
24. Памятники древне-русской церковно-учительной литературы. – СПб., 1898. – Вып. 4: Славяно-русский прологъ. – Часть 2. – Январь-апрель. – С. 82.
25. Там само. – С. 141.
26. Там само. – С. 143.
27. Сказаніє о бражнику // Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. – АСП-212. – Арк. 36-41.
28. Там само.
29. З апокрифів, зокрема з української пасійної драми “Слово о збурненню пекла, егда Христос от мертвых вставши, пекло збуив”, першоджерелом якої вважається відомий старохристиянський апокриф під назвою Никодимове євангеліє, запозичено, наприклад, мотив звільнення Соломона з пекла.
30. Фокина О. Жанровое своеобразие «Повести о бражнике» // Проблемы литературных жанров: Материалы VI науч. межв. конф., 7-9 декабря 1988 г. – Томск, 1990. – С. 24-25.
31. Семячко С., Смирнов И. Повесть о бражнике // Словарь книжников и книжности Древней Руси. – С. -Пб., 1998. – Вып. 3 (XVII в.). – Часть 3 (П-С). – С. 85-86.
32. У різних редакціях “Повісті про бражника” число стражів небесних воріт варіюється від трьох до шести. Найчастіше “випадає” з небесної охорони св. Миколай.
33. Сказаніє о бражнику // Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. – АСП-212. – Арк. 36-41.
34. Семячко С., Смирнов И. Повесть о бражнике // Словарь книжников и книжности Древней Руси. – С. -Пб., 1998. – Вып. 3 (XVII в.). – Часть 3 (П-С). – С. 86.

35. Сказаніє о бражнику // Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. – АСП-212. – Арк. 37.
36. Там само. Арк. 39.
37. Там само. Арк. 40.
38. Там само. Арк. 41.
39. Там само. Арк. 36.
40. Франко І. П'яниця // Франко І. Збір. творів: У 50-ти томах. – К. : Наукова думка, 1976. – Т. 1. – С. 301. Далі посилання на це видання в тексті в дужках, спершу позначено номер тому, за томом – сторінку.
41. Галицько-руські народні легенди / Зібрав В. Гнатюк. — Львів, 1902. – С. 71. (Етнографічний збірник. Т. 12).